

Eesti erakonnad Euroopa poliitilises ruumis

MARTIN MÖLDER

Tartu Ülikooli Johan Skytte poliitikauuringute instituudi teadur

Mie parlamendierakonnad katavad kõik Euroopa poliitilise ruumi olulisemad piirkonnad, välja arvatud vasakpoolne tiib.

Euroopa Parlamendi valimised ei ole ainult Euroopa Parlamendi, vaid oma olemuselt ühtlasi riigisisised valimised. Kuigi valitakse esindajaid Euroopasse, näitavad nad väga palju ka liikmesriigi poliitilise olukorra kohta. Nende kaudu saame teada, milline poliitiline õhkkond on Euroopa riikides, sest Euroopa Liidu poliitikamaastik on liikmesriikide nägu. Kuid võrreldes riikide enda parlamendivalimistega on nendel näha tugevam seos Euroopa mõõtmega. Euroopa Liidu tulevikusuundumused on praegu suurema küsimärgi all kui kümme või kaksikümmend aastat tagasi. Sellises olukorras on oluline teada, kuidas Euroopa riikide erakonnad Euroopa Liidu küsimustes joonduvad.

Käesoleva kirjatöö eesmärgiks on anda ülevaade Euroopa poliitilisest ruumist kolmel Euroopa Parlamendi valimistel – 2009, 2014 ja 2019 – ning Eesti erakondade liikumisest ja praegusest asukohast selles ruumis. Informatsioon selle ruumi kohta pärineb nendeks valimisteks koostatud

valijakompassidest (EU Profiler/euandi), mille raames on ekspertide ja erakondade koostöös paika pandud Euroopa Liidu liikmesriikide erakondade positsioonid 15 teemavaldkonnas, mis kõigi kolme valimise puhul kordusid. See annab ühtse ning samaväärse aluse poliitilise ruumi analüüsiks kõikidel kolmel valimistel korraga.

Töös hinnatakse nii erakondade erinevusi neis 15 teemavaldkonnas kui ka teemade omavahelisi seoseid erakonniti. Selle tulemusena joonistub välja kahe-mõõtmeline poliitiline ruum, mille kaks teineteisest sõltumatut dimensiooni on vasak-parem ja Euroopa mõõde. Artikli lõpus vaatame täpsemalt, kuidas need 15 teemat, mille järgi erakondi hinnati, selles ruumis paiknevad, ja loomulikult seda, kuidas nii Eesti kui ka teiste Euroopa riikide erakonnad ise selles asuvad.

EUROOPA POLIITILINE RUUM

Analüüsis on eeldatud, et Euroopa poliitikamaastik on käsitletav ühtse poliitilise ruumina. Ilmselt on riikidel erinevad poliitikamaastikud ning niivõrd kui võrd Euroopa Parlamendi valimised on tegelikult riigisisese poliitika peegeldus (vt Reif, Schmitt 1980; Schmitt, Toygür

2016), ei ole ka ühtse Euroopa poliitilise ruumi eeldamine ehk lõplikult õigustatud. Samas on üldise pildi saamiseks teatud mõõndused mõõdapäasmatud. Ja me teame, et riikidel on palju ühist ning teatud määral on siiski võimalik rääkida Euroopa jagatud poliitilisest ruumist.

Klassikaline vasak-parem mõõde võtab tavaliselt kokku igas konkreetsetes kontekstis ja igal konkreetsetel ajahetkel kõige silmapaistvama poliitilise konflikti (Rovny, Whitefield 2019, 5), mis muuhulgas tähendab, et selle sisu võib riigiti märkimisväärselt varieeruda (Mölder 2016). Lisaks vasak-parem mõõtmele võime eeldada, et Euroopa poliitikamaastikke iseloomustab ka teine mõõde (Kriesi *et al.* 2006; Kriesi *et al.* 2008; Bornschier 2010a; Bornschier 2010b), mis lisaks esimesele – pigem majanduslikule – on kultuuriline. Kui majanduslik vasakpoolsus tähendab klassikalises mõttes „paksu“ ning sekkuva riigi eelistamist ja parempoolsus pigem vaba turumajanduse ning minimaalse riigi pooldamist, siis kultuurilisel mõõtmel on need ootused üksikisiku ja tema sotsiaalse konteksti suhete vaates pigem vastupidised. Kultuuriliselt vasakpoolsed (liberaalsed) valijad ja erakonnad eelistavad individualismi ja üksiku indiviidi eelistamist sotsiaalsele grupile ning pooldavad multikultuurset ühiskonda. Samas on kultuuriliselt parempoolsed ehk konservatiivsed pigem selliste kollektiivsete väärtuste ja sotsiaalsete struktuuride nagu rahvus ja religioon pooldajad. Sotsiaalse koe esmase koostisena nähakse indiviidi asemel sotsiaalseid grupe.

Lisaks juhivad paljud autorid tähelepanu sellele, et Euroopa kontekstis peaksime rääkima ka kolmandast dimensioonist, milleks on suhtumine Euroopa Liitu ja Euroopa Liidu integratsiooni, mis võib potentsiaalselt ühendada nii parempoolseid kui ka vasakpoolseid erakondi (Helbling *et al.* 2010, Halikiopoulou *et al.* 2012). Nii kaugel vasakul kui ka kaugel paremal olevad erakonnad võivad olla Euroopa integratsiooni vastu, mis sest et

erinevatel põhjustel. Kui mõelda nendest kahest mõõtmest – vasak- ja parempoolsus (eristamata majanduslikku ja kultuurilist aspekti) ning suhtumine Euroopa Liitu – siis moodustavad erakonnad nendel U-kujulise pilve, kus euronegatiivsed on U mõlemas otsas (König *et al.* 2017).

EU PROFILER/EUANDI ANDMESTIK JA ANALÜÜS

EU Profiler/euandi on 2009., 2014. ja 2019. aasta Euroopa Parlamendi valimiste jaoks koostatud hääleabirakendus ehk n-ö valijakompass (Garzia, Marschall 2019), mille eesmärk on anda Euroopa Liidu liikmesriikide valijaskondadele aimu, kui kaugel paiknevad nende oma ja teiste Euroopa riikide erakonnad nende poliitilistest eelistustest. Selleks on valitud Euroopa poliitika ja Euroopa Parlamendi valimiste olulised teemad ning hinnatud iga erakonna positsiooni nendel teemadel. Rakenduse kasutaja saab seejärel määratleda oma positsiooni vastavate teemade suhtes ning rakendus näitab seejärel, kui sarnased või erinevad olid tema poliitilised seisukohad võrreldes Euroopa Parlamendi valimistel kandideerivate erakondadega.

Kuigi rakenduse eesmärk on anda valijatele aimu sellest, milline oleks nende jaoks kõige sobivam erakondlik eelistus valimistel, on sellel rakendusel ka muid kasulikke aspekte ja otstarbeid. Muuhulgas talletab see kõikide Euroopa Parlamendi valimistel osalenud erakondade positsioonid mitmetes Euroopa Liiduga seotud küsimustes (Reiljan *et al.* 2020) ning on seega asendamatult andmeallikas parteipoliitika uurimisel. Andmestik sisaldab rohkem kui 700 erakonna positsioone kõikidest 28st ELi liikmesriigist, mis on määratletud erakondade endi ja parteipoliitika ekspertide koostöös (*ibid.*). Kuigi erinevate valimiste ja eri riikide jaoks selle projekti raames koostatud valijakompasside küsimused on mõnevõrra varieerunud, on andmestikust võtta kõigi kolme valimise kohta kõigis liikmesriikides 15 küsimust, mis on olnud samad. Need on välja toodud

Nr	Tähis joonisel	Teema sõnastus
1.	sotsiaalabi ja kõrgemad maksud +/-	Sotsiaalprogrammid tuleks säilitada kasvõi kõrgemate maksude arvelt.
2.	kärpimine ja madalamad maksud +/-	Selleks et langetada makse, tuleks vähendada valitsuse kulutusi.
3.	immigratsiooni piiramine +/-	Sisserännet Eestisse tuleks rohkem tõkestada.
4.	immigrantide sulandumine +/-	Väljastpoolt Euroopat sisserännanuilt peaks nõudma meie kultuuri ja väärtuste aktsepteerimist.
5.	samasooliste abielu +/-	Samasooliste abielu seadustamine on positiivne.
6.	kerged narkootikumid +/-	Kergete narkootiliste ainete isiklikuks tarbeks kasutamise seadustamine on vastuvõetav.
7.	eutanaasia +/-	Eutanaasia tuleks seadustada.
8.	karmim karistamine +/-	Kurjategijaid tuleks rangemalt karistada.
9.	taastuv energia +/-	Taastuvate energiaallikate (nt päikese- või tuuleenergia) kasutamist tuleb toetada isegi siis, kui sellega kaasneb kallinev energia.
10.	rohemaksud ja ühistransport +/-	Ühistranspordi kasutamist tuleks edendada roheliste maksude sisseviimise läbi (nt teemaksud).
11.	ELi maksud +/-	Euroopa Liit peaks saama õiguse ise makse koguda.
12.	ELi ühine välispoliitika +/-	Euroopa Liit peaks välispoliitilistes küsimustes rääkima ühel häälel.
13.	ELi ühine kaitsepoliitika +/-	Euroopa Liit peaks enda kaitse- ja julgeolekupoliitikat tugevdama.
14.	ELi integratsioon +/-	Eurointegratsioon on positiivne.
15.	ELile rohkem võimu +/-	Euroopa Liidu liikmesriikidel peaks olema vähem vetoõigusi.

TABEL 1. EU Profiler/euandi korduvad küsimused (2009, 2014, 2019)

tabelis 1. Esimeses tulbas on tähised, mida on kasutatud joonisel 1. Nõustumist või mittenõustumist vastava väitega on tähistatud kas pluss- või miinusmärgiga.

Ülejäänud andmestikus sisalduvad küsimused, mis kõikidel valimistel või riikides ei kordunud, on analüüsist välja jäetud. Analüüsist on kõrvale jäetud marginaalsed erakonnad, kes said Euroopa Parlamendi valimistel vähem kui 5 protsenti häältest. Analüüs kattis seega 461 erakonda. Eestist olid kõikidel valimistel kaasatud Keskerakond, Reformierakond, Sotsiaaldemokraadid ja Isamaa. Lisaks sisaldab andmestik Indrek Tarandit 2014.

aasta valimistel ning EKREt 2019. aasta valimistel.

Kuidas on võimalik tabelis 1 välja toodud küsimuste põhjal hinnata seda, millise kujuga on Euroopa poliitiline ruum ning kuidas on Eesti erakonnad selles paiknenud ja liikunud? Laias laastus on selleks kaks võimalust – kas alustada erakondadest ning nendevahelistest erinevustest kõikide küsimuste puhul või alustada küsimustest ja nende omavahelistest seostest erakonniti. Käesolev analüüs on võtnud käia mõlemad teekonnad korraga ning selgus, et need viivad üldjoontes peaaegu samale lõppjäreldeusele.

Tavapärasem lähenemine oleks alustada muutujate omavaheliste seoste uurimisest. Eelviidatud kirjandusele tuginedes võib eeldada, et kirjeldatud 15 poliitilist teemat on väiksema arvu otseselt mõõtmata tunnuste – nagu näiteks vasak-parem mõõde või Euroopa integratsiooni mõõde – väljendus. Esmane faktoranalüüs¹ ütleb, et need 15 muutujat koonduvad kolme faktorisse, millest üks puudutab suhtumist Euroopa

Kirjeldati erakondade suhtumist Euroopa Liitu ning klassikalistesse kultuuri ja majanduse vasak-parem teemadesse.

Liitu (teemad 11–15), teine klassikalisi kultuurilisi ja majanduslikke vasak-parem teemasid (teemad 1–4, 8–10) ning kolmas pigem hilisemal ajal poliitilisele areenile kerkinud teemasid (teemad 5–7). Täiendav analüüs näitab, et viimased kaks mõõdet on väga tihedalt omavahel seotud. Kolmemõõtmelise mudeli seletusvõime on natuke parem (59%) kui viimast kahte mõõdet ühena käsitleva kahemõõtmelise mudeli oma (53%), kuid marginaalselt parem seletusvõime siinkohal ei kompanseeri kolmanda mõõtme suuremat kompleksust. Kaks vasak-parem mõõdet on käsitletavad ühe dimensioonina seletusvõimet märkimisväärselt kaotamata.

Edasi asume uurima erakondade positsioone ja liikumist kahemõõtmelises ruumis, kuid kindluse mõttes tasuks ka teine eelmainitud teekond enne läbi

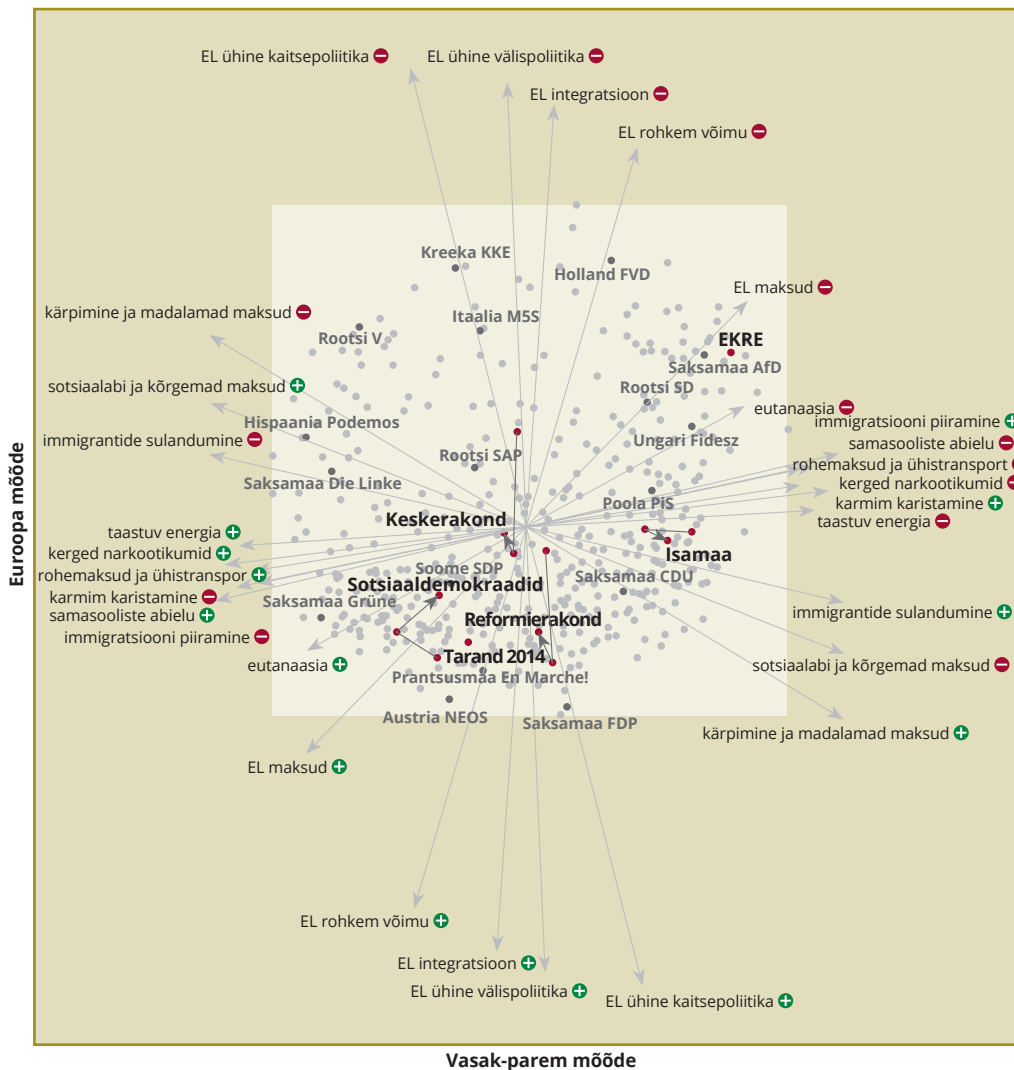
käia. Kõigi küsimuste puhul oleks esmalt vaja välja arvutada, kui palju erineb iga erakond oma vastuste pooltest teistest erakondadest. Selleks on arvutatud iga erakonna kaugus kõikidest teistest erakondadest, kasutades selleks n-ö Manhattani kauguse mõõdikut.² Selle tulemusena saadud paarikaupa kauguste maatriksit (millel on 461 rida ja 461 tulpa) on võimalik analüüsida mitmemõõtmelise skaleerimise abil (Borg, Groenen 2005; Borg *et al.* 2013; Borg, Mair 2017). See võimaldab hinnata, millisest madalama mõõtmelisest ruumist antud kaugused on pärit ja kui sobiv selline ruum kauguste kujutamise mudelina on. Nende andmete sel viisil tehtud analüüs näitab, et kahemõõtmeline ruum on üpriski adekvaatne mudel kõikide erakondade omavaheliste kauguste kuvamiseks.

Poliitilise ruumi struktuuri uurimisel oleme kahe eelnimetatud meetodiga jõudnud sama tulemuseni: Euroopa poliitikamaastiku kirjeldamiseks on sobiv kahemõõtmeline ruum (mis ei tähenda, et täiendavad mõõtmed ei võiks lisada väiksemaid, kuid siiski huvitavaid nüansse). Kuid kas on tegemist samasuguse ruumiga? Faktoranalüüsiga tuvastatud kaks dimensiooni paiknevad selles erakondade omavaheliste kauguste kahemõõtmelises ruumis nii, et nad moodustavad selgelt selle ruumi kaks teineteisest praktiliselt sõltumatut telge. Seega ei ole neid kahte meetodit kasutades tuvastatud mitte ainult ruumide sama struktuur (kaks mõõdet), vaid sama on ka nende ruumide sisu.

Lisaks kahele üldisele mõõtmele on võimalik selles erakondade omavaheliste erinevuste ruumis kuvada ka ülalesitatud 15 konkreetset küsimust kui teatud

¹ Kõik analüüsid siin ja edaspidi on tehtud Ris (R Core Team 2020). Esmane faktoranalüüs teostati paketi „psych“ (Revelle 2019) ning lõplik analüüs ja faktorskoori arvutamine paketi „lavaan“ (Rosseel 2012).

² Manhattani kaugus on kahe erakonna erinevuste summa kõikide küsimuste kaupa. Sellest mõõdikust ehk natuke tuttavam eukleidiline kaugus mõõdaks seevastu aga kõige lühemat teekonda kahe erakonna vahel 15mõõtmelises ruumis (liikudes läbi kõikide dimensioonide korraga). Nende kahe omavaheline korrelatsioon on 0,97 ning siinkohal on kasutatud esimest, kuna see on kontseptuaalselt lihtsam. Mitmemõõtmeline skaleerimine (ordinaalne) on teostatud Ri paketi „smacof“ (de Leeuw, Mair 2009).

TABEL 1. Joonis 1. Euroopa poliitiline ruum 2009–2019.
Märkus: Joonisel kuvatud teemade sõnastus on esitatud tabelis 1.

Allikas: Autori koostatud

suunda. Nii on võimalik paremini mõista, mida need kaks üldist mõõdet endast kujutavad ja millised poliitilised profiilid on erakondadel ruumi eri regioonides. Siit võime edasi liikuda analüüsitulemuste täpsema vaatlemise ja hindamise juurde.

EESTI ERAKONNAD EUROOPA POLIITILISES RUUMIS

Joonisel 1 on kuvatud kirjeldatud analüüsi tulemusena saadud Euroopa

kahemõõtmeline poliitiline ruum. Joonis on pööratud nii, et selle horisontaalne telg vastab faktoranalüüsis tuvastatud üldisele vasak-parem mõõtmele ning vertikaalne telg Euroopa Liitu puudutavate küsimuste mõõtmele. Lisaks kahele üldisele mõõtmele on ära näidatud analüüsi aluseks oleva 15 konkreetsema teemaga seotud suunad selles ruumis. Iga teema on kuvatud poliitilise ruumi keskpunkst kahes vastassuunas näitava joonena ning

joone mõlemas otsas on ära märgitud sellele suunale vastav positsioon. Mida pikem on joon, seda tugevam on seos vastava suunaga.

Joonise eesmärk on näidata erakondade erinevusi üksteise suhtes. Erakonnad ise paiknevad kõik heledamalt märgitud

Euroopa mõõdet väljendavad seisukohad ELi kaitse ja välispoliitika suhtes, suhtumine Euroopa integratsiooni ja liikmesriikide vetoõigusse.

ristkülliku sees ning on tähistatud punktidenä. Mida kaugemal kaks erakonda teineteisest selles ruumis on, seda rohkem erinevusi oli nende vahel analüüsitud 15 teema lõikes. Eesti erakonnad on joonisel märgitud mustade punktidenä, mida ühendav joon näitab erakonna liikumist kolmel Euroopa Parlamendi valimistel (2009–2019). Lisaks on eraldi välja toodud osa teiste riikide erakondi näitamaks, milline näeb ruum välja laiemalt ja millised on meie erakondade naabrid. Mida sellest ruumist on võimalik välja lugeda Eesti erakondade kohta Euroopa poliitilisel maastikul ning viimase kohta tervikuna?

Nagu eelnevalt mainitud, kujutab horisontaalne mõõde sellel joonisel endast üldist vasak-parem dimensiooni ning vertikaalne mõõde Euroopa dimensiooni. Vaadeldes konkreetsemate teemade paiknemist selles ruumis, saame paremini

mõista üldiste mõõtmete struktuuri ja tähendust. On näha, et Euroopa mõõtme defineerivad ennekõike seisukohad ELi kaitse ja välispoliitika suhtes, aga ka suhtumine Euroopa integratsiooni ning liikmesriikide vetoõigustesse. Need neli teemat moodustavad ühe komplekti ning kui üks erakond on ELi suhtes negatiivselt meelestatud ühel nendest, siis on ta seda ilmselt ka ülejäänud kolmel. Erinevus tuleb ilmsiks aga ELi maksude kogumise õiguse temaatikas. Tegemist on teistest ELi teemadest selgelt eraldi seisva, kuid siiski teistega positiivses korrelatsioonis oleva teemaga.

Horisontaalsel vasak-parem suunal on samuti võimalik näha teemade jaotumist alagruppidesse. Näeme, et üks selge alagrupp on avaliku sektori kulutuste ning maksude temaatika: kaks klassikalist majandusteemat, mis on määratlenud vasak-parem dimensiooni korduvalt ka teistes kontekstides ja uurimustes. See on majandusliku vasak-parem mõõtme tuum. On tähelepanuväärne, et siin on nende kahe majandusteemaga seotud just immigrantide ühiskonnaga suhestumine. Tundub, et selle näol on tegemist klassikalise vasak-parem mõõtme hetke-manifestatsiooni peamise kultuurilise komponendiga.

Ülejäänud teemad, mis samuti joonduvad selgelt vasak-parem suunal, kuid moodustavad siiski selgelt eristuva grupi, puudutavad keskkonnaga seotud majandusteemasid (rohemaksud, taastuv energia), samuti uus-vasakpoolseid väärtusi nagu kergete narkootikumide legaliseerimine ja samasooliste abielude seadustamine, teiselt poolt aga konservatiivseid seisukohti, nagu näiteks immigratsiooni piiramise vajadus ning karistuste karmistamine. Eraldi tuleb välja tuua, et eutanaasia paistab olevat teistest natuke eraldiseisev teema. Samas on ka selle teema seos mingi kindla suunaga selles ruumis kõige nõrgem, mis annab alust oletada, et eutanaasiateema ei ole nii selgelt Euroopa poliitilisel maastikul

kanda kinnitunud, et suudaks erakondade erinevusi mingis suunas selgelt struktureerida.

Kui vaadata erakondade paigutuse üleüldist struktuuri, siis ka selle analüüsi põhjal võib märgata eelnevalt mainitud U-kujulist paigutust (König *et al.* 2017). Horisontaalse vasak-parem telje mõlemal äärel on märgata rohkem Euroopa Liidu suhtes negatiivseid seisukohti omavaid erakondi, samas kui erakondade raskuse on koondunud selle maastiku Euro-positiivsesse tsooni ning pigem vasak-parem skaala keskosa kui äärte lähedusse.

Kõige europositiivsemate hulgas võib välja tuua sellised erakonnad nagu NEOS (Das Neue Österreich und Liberales Forum) Austriast, kes toetab näiteks Euroopa Ühendriikide loomist ning ühtse immigratsioonipoliitika ideed. Nende lähedal asub palju enam tuntud Saksamaa FDP (Freie Demokratische Partei), klassikaliselt liberaalne erakond, kes on valitsenud oma ajaloo jooksul nii konservatiivide kui ka sotsiaaldemokraatidega. Seal piirkonnas paikneb ka Prantsusmaa En Marche. Kõik need kolm on Euroopa Parlamendis ALDE/Renew liikmed, kuhu Eestist kuuluvad ka Reformierakond ja Keskerakond.

Europositiivsest tsoonist diametraalselt teises suunas vaadates näeme erakondadest üpriski tühja piirkonda, kus siiski on ka mõni tuntum poliitiline tegutseja. Näiteks asub seal Itaalia Viie Tähe Liikumine (M5S), Kreeka Kommunistlik Erakond (KKE) ning Hollandi Demokraatia Foorum (FVD). Viimane neist on 2016. aastal tekkinud uus-parempoolne partei, kelle toetus tegi 2019. aasta esimeses pooles suure hüppe, kuid on pärast seda jälle vähenenud.

Nii paistsid eurovastased kui ka eelnevalt mainitud europositiivsed erakonnad EP valimistel silma ennekõike just sellel mõõtmel ning jäid vasak-parem mõõtmel suhteliselt keskele – st nad ei eristunud vasak-parem teemadel. Seega mingis mõttes on Kreeka Kommunistid,

Saksamaa FDP ja Prantsusmaa En Marche samasugused – neil ei ole selgelt eristuvat postitsiooni vasak-parem mõõtmel.

Euroopa Parlamendi valimistel on nad silma paistnud üksnes oma ELi pooldavate või vastaste hoiakute poolest.

Poliitilise maastiku euronegatiivse tsooni nii vasakus kui ka paremas servas on näha mõnevõrra rohkem erakondi. Ühel pool näeme näiteks Rootsi Sotsialiste (V) ning teisel pool Saksamaa AfD (Alternative für Deutschland) või Rootsi Demokraate (SD). Esimene neist on selgelt vasakpoolne erakond, viimased kaks selgelt parempoosed, kuid kõik samaväärselt euronegatiivsed.

Euroopa mõõtme europositiivse pooluse suunas koonduvad erakonnad üha enam ka vasak-parem mõõtme keskele, kuid ka siin eristuvad mõned n-ö tavalised kahtlusalused. Vasakul ääres näeme Saksamaa Rohelisi ja Die Linke, kellest esimene

Keskerakond ja Reformierakond on võrreldes 2009. valimistega nihkunud – mõlemad on vasak-parem küsimustes keskerakonnad.

seostub pigem uusvasakpoolsete teemadega ning viimane pigem klassikaliste vasakpoolsete teemadega. Nende poolt vaadates ruumi paremas servas asuvad näiteks Poola Õiguse ja Õigluse erakond (PiS) ning küll tsentriale märkimisväärselt lähemal, aga siiski parempoolne Saksamaa Kristlikud Demokraadid (CDU). Kusjuures viimased on ennekõike Die Linke antitees ning esimesed Roheliste antitees.

Kuidas paiknevad sellel maastikul Eesti erakonnad ja kuidas on nad liikunud kolmedel valimistel? Nii Keskerakond kui ka Reformierakond on läbi teinud märkimisväärse nihke 2009. aasta valimistega võrreldes. Kui veel 2009. aastal oli Keskerakond sellel maastikul selgelt euronegatiivsuse suunas kaldu, siis viimastel kahtedel valimistel oli ta selle maastiku keskel. Umbes sama palju liikus Reformierakond 2014. aasta valimisteks europositiivsuse suunas ning püsis seal ka viimaste valimiste ajal. Keskerakond on praegu punktis, kus Reformierakond oli 2009. aastal. Samuti on märkimisväärne, et mõlemad erakonnad on selle maastiku vasak-parem mõõtme keskel. See tähendab, et neil ei ole vasak-parem mõõdet defineerivate teemade kohta selget ühtset seisukohta, mis viitaks kas vasak- või parempoolse maailmavaate suunas. Mõlemad on vasak-parem küsimustes keskerakonnad.

Europositiivsel suunal, eriti mis puudutab Euroopa Liidule maksude kehtestamise pädevuse andmist, on märgata meie Sotsiaaldemokraate, kes eristuvad teistest ka eutanaasia ning mõnevõrra ka uusvasakpoolsetel teemadel. Tegemist on selgelt vasak-tsentriliku erakonnaga, kellest keskmega võrreldes samas suunas sama palju vasakule edasi liikudes oleks võimalik kohata näiteks Saksamaa Rohelisi. Praegu asuvad meie Sotsiaaldemokraadid väga lähedal Soome Sotsiaaldemokraatidele.

Kõige selgemalt Sotsiaaldemokraatidest, aga teatud määral ka Keskerakonnast ja Reformierakonnast teises suunas paiknevad Isamaa ja Eesti Konservatiivne Rahvaerakond (EKRE). Isamaa on sellel maastikul selgelt parempoolne ja konservatiivne erakond, kes jääb Euroopa mõõtmel keskele – samasse kohta, kus paikneb Keskerakond. Isamaa asub klassikaliste ning uuemate vasak-parempoolsete teemade vahel, mis tähendab seda, et nad eristuvad teatud määral kõikidel vasak-parempoolsetel teemadel.

Vastandina näiteks Saksamaa Kristlikele Demokraatidele, kes lisaks sellele, et nad on selgelt europositiivses tsoonis, on eristuvad pigem klassikalistel vasak-parem teemadel. Isamaale suhteliselt lähedal asub sellel maastikul Poola praegune võimupartei Õigus ja Õiglus (PiS).

Kui Isamaa oli euroneutraalne ning nii klassikaliselt kui ka tänapäevaselt selgelt parempoolne/konservatiivne erakond, siis EKRE eristub pigem uuskonservatiivsetel ning euronegatiivsetel teemadel, asudes täpselt nende kahe vahel (mis näitab, et eristutakse mõlemal). Üks nende lähimatest naabritest sellel teljestikul on Alternatiiv Saksamaale (AfD) ning väga kaugele ei jää ka Rootsi Demokraadid (SD). Üldiselt samas piirkonnas paikneb ka Ungari Fidesz. On märkimisväärne, et sealjuures on viimased EKREga võrreldes natuke vähem parempoolsed ja natuke vähem euronegatiivsed.

KOKKUVÕTE

Ettekujutus poliitikamaastikust kui ruumist on juba iseenesest lihtsustus ning seda enam on lihtsustus mõelda kümne aasta jooksul toimunud kolmedest valimisest kui ühest poliitilisest ruumist. Kuid paljuski siiski kasulik lihtsustus, mis pakub meile süstematiseeritud pildi sellest, milline on välja näinud poliitikamaastik Euroopa Parlamendi valimistel. Sellel on ootuspäraselt kaks mõõdet – vasak-parem mõõde ja Euroopa mõõde, kuid nende kahe vahel on palju nüansse. Vasak-parem-teemad paiknevad selles ruumis kahes erinevas grupis, millest esimene on klassikaline ja pigem majanduslik ning teine pigem kultuuriline ja uuemaid teemasid (nagu samasooliste abielu või keskkonnakaitse) koondav. Kusjuures klassikaline parempoolne suund on lähemal europositiivsele ning klassikaline vasakpoolne suund lähemal euronegatiivsele poolusele. Uuemad vasak-parempoolsed teemad näitavad vähem seost Euroopa mõõtmega, mis ei tähenda seda, et üks erakond ei võiks

Euroopa Liidu mõõde ja vasak- või parempoolsus majandus- ja kultuuriküsimustes on teineteisest sõltumatud poliitilise ruumi dimensioonid.

korraga olla euronegatiivne ja parempoolne. Pigem tähendab see, et Euroopa Liiduga seonduv ning vasak-parempoolsus majandus- ja kultuuriküsimustes on tegelikult ka kaks teineteisest sõltumatut poliitilise ruumi dimensiooni. Kui me vaatame aga erakondade paiknemist selles ruumis ja nendel mõõtmel, siis on ootuspäraselt näha, et kriitiline suhtumine Euroopa Liitu on pigem uusparempoolsete erakondade pärusmaa.

Eesti erakonnad katavad selles ruumis tsentri ja selle vasakpoolse ääre ning

parempoolse-konservatiivse piirkonna, ulatudes selgelt europositiivsetest selgelt euronegatiivseteni. Keskerakond on oma nime vääriline, ta asub selle kahemõõtmelise ruumi mõlema mõõtme keskel ning seega ei eristu ei Euroopa ega vasak-parem teemadel. Reformierakond paikneb samuti vasak-parem mõõtme tsentris, kuid on Keskerakonnaga võrreldes selgelt europositiivne. Keskmest natuke vasakule ja ELi suhtes natuke positiivsemal positsioonil on Sotsiaaldemokraadid, keda selle paigutuse järgi võiks pidada vasak-tsentrilikuks erakonnaks. Poliitilise maastiku paremal tiival on euroneutraalne Isamaa, kes on majanduslikult ja kultuuriliselt selgelt parempoolne erakond, eristudes nii traditsioonilisemate kui ka uuemate parempoolsetel teemadel. Meie teine konservatiivne erakond EKRE eristub aga pigem uutel parempoolsetel majanduslikel ja kultuurilistel teemadel ning paikneb selle maastiku selgelt euronegatiivses tsoonis. Kõigi peale kokku katavad meie praegused parlamendierakonnad kõik selle ruumi olulisemad piirkonnad, välja arvatud vasakpoolne tiib. Kuigi sotsiaaldemokraate võib pidada vasaktsentrilikuks erakonnaks, jääb nendest vasakule nii europositiivses kui euronegatiivses suunas veel väga palju tühja ruumi, mis Eesti poliitilisel maastikul on katmata.

KASUTATUD ALLIKAD

- BORG, I., GROENEN, P. J. F. (2005). *Modern Multidimensional Scaling: Theory and Applications*. New York: Springer-Verlag. Science & Business Media.
- BORG, I., GROENEN, P. J. F., MAIR, P. (2013). *Applied Multidimensional Scaling*. Berlin, Heidelberg: Springer Verlag.
- BORG, I., MAIR, P. (2017). The Choice of Initial Configurations in Multidimensional Scaling: Local Minima, Fit, and Interpretability. – *Austrian Journal of Statistics*, 46(2). DOI: 10.17713/ajs.v46i2.561
- BORNSCHIER, S. (2010a). *Cleavage Politics and the Populist Right: The New Cultural Conflict in Western Europe*. Philadelphia: Temple University Press.
- BORNSCHIER, S. (2010b). The New Cultural Divide and the Two-Dimensional Political Space in Western Europe. – *West European Politics*, 33(3), 419–444.
- GARZIA, D., MARSCHALL, S. (2019). Voting Advice Applications. – *Oxford Research Encyclopedia of Politics*.
- HALIKIOPOULOU, D., NANOU, K., VASILOPOULOU, S. (2012). The Paradox of Nationalism: The Common Denominator of Radical Right and Radical Left Euroscepticism. – *European Journal of Political Research*, 51(4), 504–539.
- HELBLING, M., HOEGLINGER, D., WÜEST, B. (2010). How Political Parties Frame European Integration. – *European Journal of Political Research* 49(4), 495–521.
- KRIESI, H., GRANDE, E., LACHAT, R., DOLEZAL, M., BORNSCHIER, S., FREY, T. (2006). *Globalisation and the Transformation of*

- the National Political Space: Six European Countries Compared. – *European Journal of Political Research*, 45(6), 921–956. DOI: 10.1111/j.1475-6765.2006.00644.x
- KRIESI, H., GRANDE, E., LACHAT, R., DOLEZAL, M., BORNSCHIER, S., FREY, T. (2008). *West European Politics in the Age of Globalization*. Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511790720
- KÖNIG, T., MARBACH, M., OSNABRÜGGE, M. (2017). Left/Right or U? Estimating the Dimensionality of National Party Competition in Europe. – *Journal of Politics*, 79(3), 1101–1105. DOI: 10.1086/692100
- DE LEEUW, J., MAIR, P. (2009). Multidimensional Scaling Using Majorization: SMACOF in R. – *Journal of Statistical Software*, 31(3), 1–30.
- MÖLDER, M. (2016). The Validity of the RILE Left-Right Index as a Measure of Party Policy. – *Party Politics*, 22(1). DOI: 10.1177/1354068813509525
- R CORE TEAM (2020). *R: A Language and Environment for Statistical Computing*. Vienna, Austria: R Foundation for Statistical Computing.
- REIF, K., SCHMITT, H. (1980). Nine Second-Order National Elections: A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results. – *European Journal of Political Research*, 8(1), 3–44. DOI: 10.1111/j.1475-6765.1980.tb00737.x
- REILJAN, A., DA SILVA, F., CICCCHI, L., GARZIA, D., TRECHSEL, A. H. (2020). *EU Profiler/euandi Trend File (2009–2019)*. EUI Research Data, Robert Schuman Centre for Advanced Studies. Cadmus, European University Institute Research Repository. – <http://hdl.handle.net/1814/65944>
- REVELLE, W. (2019). *psych: Procedures for Personality and Psychological Research*. Northwestern University, Evanston, Illinois, USA.
- ROSSEEL, Y. (2012). *lavaan: An R Package for Structural Equation Modeling*. – *Journal of Statistical Software*, 48(2). 1–36. DOI: 10.18637/jss.v048.i02
- ROVNY, J., WHITEFIELD, S. (2019). Issue Dimensionality and Party Competition in Turbulent Times. – *Party Politics*, 25(1), 4–11. DOI: 10.1177/1354068818816970
- SCHMITT, H., TOYGÜR, I. (2016). European Parliament Elections of May 2014: Driven by National Politics or EU Policy Making? – *Politics and Governance*, 4(1), 167–181.